บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม “การโจลมะม็วด” ต่อชุมชนเขมร จ.สุรินทร์

The Role of Jolmamuad Rite in Khmer Community, Surin Province

สารภี ขาวดี[1]

[1]อาจารย์สารภี ขาวดี อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาไทยและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความนี้ เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์พิธีกรรม “การโจลมะม็วด” : กรณีศึกษาจากชุมชนเขมร หมู่บ้านปรือเกียน ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ในบทความประกอบด้วยเนื้อหา 6 ส่วน ได้แก่ บทนำ, ชุมชนศึกษา : ภูมิหลังบ้านปรือเกียน ต.นอกเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์, ความหมายและความสำคัญ องค์ประกอบและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม, บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางคติชนวิทยา, ผลการศึกษาวิเคราะห์ และบทส่งท้าย ซึ่งการศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมที่มีต่อชุมชนเขมรพบว่าพิธีกรรม “การโจลมะม็วด” มีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชน 6 ด้าน ได้แก่ บทบาทหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ, บทบาทหน้าที่ในการเป็นตัวกำหนด และควบคุมสังคม, บทบาทหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันของลูกหลานและเป็นแหล่งรวมความสามัคคีกันของคนในหมู่บ้าน, บทบาททำหน้าที่ให้การศึกษา, บทบาทหน้าที่เป็นเครื่องให้ความเพลิดเพลินความสนุกสนานแก่คนในชุมชน และบทบาทหน้าที่ในการสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นของตน

คำสำคัญ : พิธีกรรม, การโจลมะม็วด, ชุมชนเขมร, จังหวัดสุรินทร์, และบทบาทหน้าที่

Abstract

This article is part of the research entitled “An analysis of the rite of **“JOLMAMUAD”** : A case study of Khmer Community Ban Preukian, Tumbol Nokmuang, Muang District, Surin Province” . It consists of 6 parts : introduction, community study : background of Ban Preukian, Tumbol Nokmuang, Muang District, Surin Province, meaning and significance of the rite including its elements and procedure, role of the rite as a folklore resource , analysis results, and postscript. It was found that the Jolmamuad rite played its roles in 6 aspects : a spiritual anchor, a social determinant and controller, a serving object of relatives’ manifestation and villagers’ unity, an education resource, an entertainment object, and a community identity.

Key words : the rite, Jolmamuad, Khmer community, Surin province and role.

บทนำ

บทความฉบับนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอผลศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรม “การโจลมะม็วด” : กรณีศึกษาจากชุมชนเขมร หมู่บ้านปรือเกียน ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ในประเด็นบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมที่มีต่อชุมชนเขมร จ.สุรินทร์

“การโจลมะม็วด” เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่คนในชุมชนเขมร ไม่ว่าจะอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ หรือแม้แต่ประเทศสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตยยังคงถือปฏิบัติสืบต่อกันมา แม้ว่าสังคมโลกจะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปมากเพียงใดก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อใดก็ตามที่เกิดปรากฏการณ์แปลกประหลาดกับคนในหมู่บ้านหรือชุมชน และสมาชิกในชุมชนไม่สามารถหาคำตอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีคนในหมู่บ้านเกิดอาการเจ็บป่วยแบบไร้สาเหตุและได้พยายามรักษาในทางวิทยาศาสตร์ จนถึงที่สุดแล้วก็ไม่สามารถรักษาได้ สิ่งสุดท้ายที่คนในชุมชนจะต้องนึกถึงก็คือ เกิดจากการกระทำของครูกำเนิด อาจถูกคุณไสย อาจเกิดจากการล่วงเกินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือคนป่วยอาจเคยกระทำการใดๆ อันเป็นการล่วงเกินหรือเป็นเหตุให้อำนาจเหนือธรรมชาติไม่พอใจจะโดยความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม (สำหรับบางคนอาจเจตนากระทำเพราะไม่เชื่อหรือศรัทธา) โดยญาติจะต้องรีบเชิญคนดีมีวิชามา “ถอนคุณไสย” ให้ หรือแก้ไขโดยการขอขมาและทำให้ภูตผีเหล่านั้นพึงพอใจ ปกติคนในชุมชนเขมรมักจะมีความเชื่อร่วมกันว่า อะไรก็ตามที่วิทยาศาสตร์พิสูจน์ไม่ได้ก็น่าจะมาจากอำนาจที่มองไม่เห็นกระทำให้มีเหตุร้าย ดังนั้นเมื่อมีเหตุให้เป็นไปแล้วคนส่วนใหญ่ในชุมชนเขมรก็มักนึกถึงร่างทรง หรือแม่มะม็วด เพราะเชื่อว่าสามารถทำนายทายทักและหาวิธีแก้ไขให้ทุกอย่างคลี่คลายลงได้ เหตุนี้พิธีกรรม *การโจลมะม็วด*จึงเป็นสื่อกลางเพียงอย่างเดียวที่คนในชุมชนเขมรจะนำมาใช้เป็นสื่อกลางเพื่อติดต่อสื่อสารกับอำนาจเหล่านั้น อันจะนำไปสู่หนทางแก้ไขความผิดพลาดได้ทันท่วงทีและถูกทาง เช่น ขอขมา

ลาโทษ เซ่นสรวงบูชา หรือการทำสิ่งต่างๆ ตามที่ร่างทรง (แม่มะม็วด) แนะนำให้ปฏิบัติ ปัจจุบันพบว่า พิธีกรรมการโจลมะม็วดยังคงอยู่ควบคู่กับคนในชุมชนเขมรจังหวัดสุรินทร์อย่างเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังคงอยู่คู่หมู่บ้านปรือเกียน ต.นอกเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ และชุมชนละแวกใกล้เคียง เห็นได้จากในชุมชนยังใช้พิธีกรรมนี้รักษาคนในครอบครัวและญาติที่เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุอยู่เนืองๆ แม้ว่าความเจริญทางวิทยาศาสตร์จะรุดหน้าไปมากก็ตาม ซึ่งก็ทำให้คิดได้ว่านั่นน่าจะเป็นเพราะพิธีกรรมนี้ยังคงมีบทบาทหน้าที่บางประการต่อชุมชนนั่นเอง

ชุมชนศึกษา : ภูมิหลังบ้านปรือเกียน อ.เมือง จ.สุรินทร์

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันและคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านได้รับคำตอบว่า หมู่บ้านปรือเกียนมีประวัติการก่อตั้งมายาวนานมาก คนในหมู่บ้านเกือบทั้งหมดเป็นคนไทยเชื้อสายเขมร (ปัจจุบันมีคนต่างถิ่นมาอาศัยอยู่บ้าง อาจเนื่องด้วยการแต่งงานหรือไม่ก็เป็นคนต่างถิ่นแต่มาซื้อที่ดินของชาวบ้านเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้ แต่นับเป็นส่วนน้อย) คนในชุมชนแห่งนี้ใช้ภาษาเขมรและภาษาไทยกลางในการสื่อสาร และยังคงยึดถือปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมแบบเขมรอย่างเหนียวแน่น นับตั้งแต่การเกิด การแต่งงาน การบวช และงานศพ ก็มีจัดงานเป็นรูปแบบเฉพาะตามประเพณีและวัฒนธรรมเขมร ส่วนพิธีกรรมอื่นๆ ก็มีลักษณะเฉพาะแบบเขมรเช่นเดียวกันเช่น มีพิธีกรรมการแซนโดนตา (สารทเขมร) การจูนเด็ย กะซัจ (การก่อเจดีย์ทราย) และ พิธีกรรมการโจลมะม็วด (การทรงเจ้าหรือรำแม่มด) เป็นต้น

ประวัติการตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ปรือเกียน” นั้น จากการสัมภาษณ์คำว่า “ปรือเกียน” เป็นคำที่มาจากภาษาเขมรคือ มาจากการประสมของคำ 2 คำ คือ คำว่า*ปรือ* + คำว่า*เกียน* คำว่า ปรือ หมายถึง ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งมักขึ้นอยู่รอบๆ บริเวณที่มีแหล่งน้ำ ซึ่งในอดีตนอกจากหนองน้ำกลางหมู่บ้านที่มีให้เห็นเป็นหลัก

ฐานจนกระทั่งปัจจุบัน บริเวณรอบๆ หมู่บ้านยังมีหนองน้ำใหญ่อีกหลายแห่ง และรอบๆ บริเวณนั้นก็จะมีต้นปรือเกิดอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนคำว่า เกน หรือ เกียน หมายถึง ข้างๆ หรือ รอบๆ ดังนั้น เมื่อนำคำว่า*ปรือ* มารวมกับคำว่า*เกียน* จึงมีความหมายเชื่อมโยงกับชื่อหมู่บ้านได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นภูมินามที่สามารถจะวิเคราะห์ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลได้ว่า การตั้งชื่อหมู่บ้านเช่นนี้ เป็นเพราะในอดีตเป็นหมู่บ้านที่มีหนองน้ำหลายแห่งในบริเวณหมู่บ้าน และรอบๆ บริเวณดังกล่าวก็มีต้นปรือเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางคนให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ด้วยเหตุที่หมู่บ้านแห่งนี้มีลักษณะเป็นป่า ต่อมาเมื่อได้ค้นพบหนองน้ำอยู่ระหว่างกลางของหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้ย้ายบ้านเรือนมาปลูกในพื้นที่ที่ใกล้กับหนองน้ำ เพราะมีความอุดมสมบูรณ์มากเหมาะแก่การเพาะปลูกนั่นเอง ปัจจุบันหมู่บ้านนี้มีพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีเนื้อที่ประมาณ 1,400 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับใช้ทำการเกษตร 1,187 ไร่ ที่สาธารณะ 13 ไร่ และ ที่พักอาศัย 200 ไร่ หมู่บ้านปรือเกียนมีจำนวนประชากรประมาณ 668 คน ชาย 332 คน หญิง 336 คน จากจำนวนบ้านเรือน 172 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยอาชีพเกษตรกรรม ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นางจันทรา เรืองสวัสดิ์

ความหมายและความสำคัญ องค์ประกอบ และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม “โจลมะม็วด”

ความหมายและความสำคัญ : พิธีกรรมการโจลมะม็วด หมายถึง การเข้าทรงเพื่อทำการรักษาโรค คำว่า โจล แปลว่า เข้า(ทรง) มะม็วด แปลว่า แม่มด ดังนั้น โจลมะม็วด จึงหมายถึง การเข้าทรงแม่มด โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทำการรักษาโรคของสังคมชาวเขมรในแถบอีสานใต้ และเป็นการทำนายทายทักหาสาเหตุการเจ็บป่วยตามวิถีแบบดั้งเดิม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาการป่วยที่ไม่สามารถหาสาเหตุได้ แต่ชาวบ้านมักเชื่อว่า การที่หาสาเหตุไม่ได้อาจเป็นเพราะการกระทำของอำนาจ

เหนือธรรมชาติ เช่น เกิดจากการกระทำของครูกำเนิด อาจถูกคุณไสย อาจเกิดจากการล่วงเกินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งอาจเพราะมีวิญญาณร้ายสิงสู่ เป็นต้น ดังนั้นญาติพี่น้องจึงได้เชิญ “แม่มะม็วด” มาประกอบพิธีกรรมเพื่อหาที่มาและเป็นการขจัดปัดเป่าสิ่งเลวร้าย หรือขอขมาลาโทษสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ป่วย (หมายรวมถึงคนในครอบครัวและญาติพี่น้อง) อาจล่วงเกินโดยไม่เจตนา ทั้งนี้จะใช้ดนตรีเป็นสื่อในการประกอบพิธี รวมทั้งเพื่อเป็นการบูชาและสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ป่วยทางหนึ่งด้วย

คนในชุมชนเขมรนิยมรักษาโรคด้วยพิธีกรรมการโจลมะม็วด เพราะมีความเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขเรื่องร้ายกลายเป็นเรื่องดีได้ ซึ่งการรักษาด้วยพิธีนี้มักจะใช้เป็นทางเลือกสุดท้าย หลังจากที่ผู้ป่วยได้รับการรักษาพยาบาลจากแพทย์แผนปัจจุบันแล้วอาการป่วยไม่ดีขึ้น โดยมีร่างทรงซึ่งเรียกว่า **แม่มะม็วด** หรือ **ครูมะม็วด** ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นๆ เพื่อแสวงหาวิธีการรักษาผู้ป่วย

ภาพจวมกรู หรือครูกำเนิดของผู้ป่วยรายหนึ่งและสมาชิกในครอบครัว

โดยปกติแล้วคนในชุมชนเขมรซึ่งประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก จะยังคงเชื่อถือประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะเชื่อเรื่องฝนฟ้า จึงมีการจัดพิธีกรรมโจลมะม็วด เพื่อขอฝนในช่วงวาระการเข้าสู่ฤดูการทำนา ส่วนบางครอบครัวบางสายตระกูลเชื่อถือบรรพบุรุษมาก เชื่อว่ามนุษย์เกิดมามีครูกำเนิดติดตัวจึงได้ทำ*จวมกรู* อันเป็นสัญลักษณ์แทนครูกำเนิดไว้ประจำบ้าน (เพื่อบูชา) เมื่อเกิดความทุกข์ขึ้นในบ้านก็มักจะสันนิษฐานว่าครูกำเนิดเป็นสาเหตุ ดังนั้นจึงจะต้องเล่นมะม็วดให้ครูกำเนิดได้สนุกสนาน (คนเขมรเชื่อว่าครูกำเนิดชอบร่ายรำและเสียงดนตรี) ไม่มารบกวนบุคคลในครอบครัวในสายตระกูลหรือในหมู่บ้าน การโจลมะม็วดที่นิยมกันในปัจจุบัน พบในแถบอำเภอเมืองเป็นส่วนใหญ่และมีประปรายตามอำเภอต่างๆ ที่มีชาวสุรินทร์ที่พูดภาษาเขมรอาศัยอยู่

ระยะเวลาและการเตรียมการก่อนการประกอบพิธีกรรม : การกำหนดระยะเวลาประกอบพิธีโจลมะม็วดนั้น ปกติแล้วจะต้องเป็นไปตามหลักการของการประกอบพิธีกรรมคือ ระหว่างเดือนสามคือ มาฆะ (ภาษาเขมร เรียกว่า แคเมี้ยกทม)เดือนสี่คือ ผลาคุณ (ภาษาเขมร เรียกว่า แคปะกุล) และเดือนห้า (ภาษาเขมรเรียกว่า แคแจด) ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการเสี่ยงทายที่เรียกว่า*การโบล* (การทำนายโรคภัย) ซึ่งหมายถึงวิธีการหาสาเหตุของการเจ็บป่วยของผู้ป่วย โดยผู้เสี่ยงทา ย(เนียะโบล) จะรับพานเครื่องยกครู แล้วใช้มือขวาจับเส้นด้ายที่แขวนเต้าปูน ส่วนมือซ้ายมีข้าวสารที่ฝ่ามือรองรับใต้เต้าปูน ซึ่งผู้เสี่ยงทายจะร่ายเวทมนตร์คาถา ถ้าสาเหตุการเจ็บป่วยเกิดจากผี เต้าปูนจะแกว่งไปมา ถือเป็นคำตอบ ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้เสี่ยงทายหรือเนียะโบลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน หากผู้เสี่ยงทายบอกว่าจะต้องประกอบพิธีกรรมโจลมะม็วดเพื่อจะได้ทราบสาเหตุการเจ็บป่วยที่แท้จริง ญาติพี่น้องของผู้ป่วยก็ต้องประกอบพิธีตามวันเวลาที่ผู้เสี่ยงทายระบุ ยกเว้นวันพระ ซึ่งก่อนวันได้ฤกษ์ต้องมีการเตรียมการจัดแจงข้าวของ เชิญแขก ญาติ คณะแม่มะม็วดที่เคยผ่านการโจลมะม็วดในเครือญาติต้องเชิญมาให้หมดเท่าที่จะทำได้ และมีการเตรียมปะรำพิธีสำหรับการประกอบพิธีกรรม จากการ

สัมภาษณ์ทราบว่าแต่ก่อน หากจะสร้างปะรำพิธีขึ้นมาชาวบ้านจะมาลงแรงช่วยกัน วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างก็สามารถหาได้ในท้องถิ่น หลังคาก็ใช้ทางมะพร้าววางซ้อนๆ กัน แต่ปัจจุบันนี้ทางมะพร้าวหายาก เพื่อความสะดวกและประหยัดเวลาเจ้าภาพก็จะใช้วิธีกางเต็นท์แทน อย่างไรก็ตามก็ต้องอาศัยความร่วมมือ และน้ำใจของผู้ชายในหมู่บ้านมาช่วยเตรียมสถานที่ นอกจากนี้ด้วยระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรมที่ค่อนข้างยาวนาน (ไม่ต่ำกว่า 7 ชั่วโมง) เจ้าภาพจึงมักจะขอแรงเพื่อนบ้าน (โดยเฉพาะผู้หญิง) มาช่วยทำกับข้าวสำหรับเลี้ยงแขก ทั้งคณะแม่มะม็วด นักดนตรี ญาติพี่น้อง และชาวบ้านผู้มาร่วมในพิธี

องค์ประกอบของพิธีกรรม : *ผู้ประกอบพิธี* (ครูมะม็วด) ในจังหวัดสุรินทร์มีหลายคน ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งคือ แม่ณี (นางอรุณี นาคชาติ) ส่วนแม่มะม็วดในหมู่บ้านปรือเกียนที่เป็นที่รู้จักคือ นางเคลียง ดวงเดียว และนางสุคนธ์ ฉายกล้า แม่มะม็วดคือ ผู้ได้รับการสืบทอดมาจากครูมะม็วดคนก่อนที่ได้ล่วงลับไปแล้ว มีลักษณะคล้ายการสืบทอดวิชาเช่น กรณีนางสุคนธ์ ฉายกล้า ก่อนที่จะมีองค์เข้าสู่ร่าง ก็ไม่รู้ว่าตนเองเป็นอะไร เจ็บออดๆ แอดๆ บางครั้งก็ปวดหัว บางครั้งก็ปวดท้อง บางครั้งก็เจ็บหน้าอก บางครั้งก็เหนื่อยเพลีย ลุกไม่ไหว ไปหาหมอแผนปัจจุบันเพื่อตรวจอย่างละเอียด เอ็กซเรย์และเจาะเลือดตรวจก็ไม่พบความผิดปกติใดๆ อาการที่หนักที่สุดคือรู้สึกว่าตนเองคล้ายเป็นประสาท บางคนก็หาว่าบ้า หัวเราะบ้าง ร้องไห้บ้าง ร้องเพลงบ้าง อยู่มาวันหนึ่งรู้สึกว่าตนเองเจ็บหน้าอก และปวดท้องอย่างรุนแรงเหมือนมีคนเอามีดปลายแหลมมาแทงเข้าร่าง ไม่มีเรี่ยวแรง แม้แต่จะพูดกับใคร สามีและลูกๆ รวมทั้งชาวบ้านจึงได้พาไปส่งโรงพยาบาลอีกครั้ง หลังจากหมอฉีดยาให้เข็มหนึ่งก็ให้กลับบ้าน เพราะหมอเห็นว่าร่างกายปกติดีทุกอย่าง ไม่มีโรคภัยอะไร แต่นางสุคนธ์ก็ยังรู้สึกว่าตัวเองกำลังจะตายทุกครั้งที่กลับมาที่บ้าน เมื่อทุกคนเห็นว่าอาการหนักก็พาไปโรงพยาบาลอีกเป็นอย่างนี้หลายครั้งแต่อาการก็ไม่ดีขึ้น จนในที่สุดก็ต้องหันไปพึ่งวิธีแบบชาวบ้านคือ การให้คนทรงทำนายทายทักเพราะเห็นว่าเป็นหนทางสุดท้าย คนทรงได้ทำนายว่า มีองค์ลงมาประทับในร่าง

นางสุคนธ์ 2 องค์ และจะต้องทำพิธีรับองค์จึงจะได้หายจากอาการเจ็บปวดดังกล่าว หลังจากทำพิธีรับองค์ นางก็หายจากการเจ็บป่วยทุกอย่างและกลายเป็นร่างทรง (แม่มะม็วด) มาจนทุกวันนี้ ส่วนพิธีการรับองค์นั้นคล้ายกับการเล่นมะม็วด การจัดรับองค์นั้นก็คือ องค์เทพทุกองค์ ปู่ย่าตายาย และมีการจัดบูชาเจ้ากรรมนายเวรด้วย

ภาพประกอบการร่ายรำเพื่อเซ่นไหว้นางกวัก

ภาพประกอบการร่ายรำ
เพื่อเซ่นไหว้พระอินทร์

ผู้ร่วมพิธีกรรม : ในที่นี้จะมีสองส่วน ส่วนแรกคือ คนในครอบครัว ญาติพี่น้องในตระกูล และเพื่อนบ้านในชุมชน ซึ่งมักจะนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันเป็นผู้มาร่วมพิธีกรรม โดยอาจนำจวมกรูของตนเอง และเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น มะพร้าว ผัก พริก ปลาแห้ง หอม กระเทียม ข้าวสาร เงิน ฯลฯ มาช่วยเจ้าภาพเพื่อใช้ประกอบอาหารหรือทำสิ่งของเพื่อเซ่นบวงสรวงผีบรรพบุรุษในการโจลมะม็วด ส่วนที่สองคือ *ผู้ป่วย* ผู้ป่วยนั้นจะถูกกำหนดให้นั่งหรือนอนอยู่ในบริเวณปะรำพิธี หรืออยู่ในที่พักอาศัยตามความเหมาะสม

นักดนตรี : นักดนตรีถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก แต่ก่อนเจ้าภาพจะเชิญหรือขอความอนุเคราะห์คนในหมู่บ้านที่มีความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีมาช่วยเล่นดนตรีให้ แต่ปัจจุบันนักดนตรีมักจะได้รับการว่าจ้างมาจากหมู่บ้านอื่น บางครั้งก็เป็นทีมงานมาพร้อมกับแม่มะม็วดอยู่แล้ว เจ้าภาพไม่ต้องไปทาบทามหรือเชิญมาเองแต่ว่าเจ้าภาพจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด เครื่องดนตรีและท่วงทำนองเพลงที่ใช้ มีดังนี้

1. เครื่องดนตรี หากเป็นชุดใหญ่ จะประกอบด้วย มีโทน 2 ใบ ตะโพน 1 ใบ ซออู้ขนาดกลาง 1 คัน ปี่อ้อ 1 เลา ปี่ชลัย 1 เลา ฉิ่ง 1 คู่ และ กรับ 1 คู่ ซึ่งต้องใช้ผู้เล่นดนตรี 8 คน ถ้าเล่นธรรมดาเป็นวงเล็กมีเพียง 4 คน คือกลอง 2 คน ซออู้ 1 คน และคนตีกลองก็ทำหน้าที่ร้องด้วย จากการสัมภาษณ์ทราบเพิ่มเติมว่า สมัยก่อนเครื่องดนตรีมีเพียงแค่กลอง ฆ้อง คนเจรียง (คนร้อง) อย่างละคนเท่านั้น แต่แถบจังหวัดสุรินทร์มีการใช้ซอ (ตรัว) ปี่อ้อเข้ามาประสมวง และได้นำแคนในวัฒนธรรมของชาวอีสานตอนบนมาใช้ด้วยจึงเกิดการผสมผสาน แต่บทเพลงที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นทำนองดั้งเดิมในวัฒนธรรมเขมรแถบอีสานใต้เป็นสำคัญ

2. ทำนองและจังหวะดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมจะเป็นท่วงทำนองมาตรฐานตามลำดับ ดังนี้ *ทำนองและจังหวะไหว้ครู* ดนตรีจะใช้ทำนอง “ซแร็ยซเติว” บรรเลง *ทำนองและจังหวะไหว้ครูผู้เข้าม่ะม็วด* เรียกว่า “โจลมะม็วด” ใช้ทำนองเพลง “เพลียง” บรรเลง *ทำนองและจังหวะออกรำตามลีลาของแม่ครู* มักใช้เพลง “บันแซร” บรรเลง *ทำนองและจังหวะรำดาบ* ใช้ทำนองเพลง “กาบเป” บรรเลง *ทำนองและจังหวะรำที่เป็นรูปแบบ* ใช้ทำนองเพลง “เซียม มลบโดง อันซอง ซแนญนูบ” บรรเลง *ทำนองและจังหวะเบ็ดเตล็ดประกอบท่ารำของม่ะม็วด* ใช้ทำนองเพลง “ตัมเรีย ทม็วนพลุ ตระเทาะทม็วลแพล” บรรเลง และ*จบด้วยจังหวะ “ซาปดาน”* คือ การเลิกรา และจบการประกอบพิธีกรรม

ภาพขณะประกอบพิธีกรรม (ขณะประกอบพิธีกรรมผู้ป่วยช่วยเหลือตัวเองไม่ได้)

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม : ในพิธีกรรมโจลมะม็วดนั้น จากการสังเกตการณ์ 3 ครั้ง พบว่ากรณีที่นางอรุณี นาคชาติเป็นผู้นำหรือเจ้าพิธี จะเริ่มต้นพิธีด้วยการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยในเบื้องต้นแล้ว จากนั้นก็จะบูชาเทพเจ้าที่ตนนับถือ อาทิ เทพเจ้าทางศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู พระพรหม พระศิวะ พระอิศวร

พระแม่ลักษมี พระอินทร์ พระแม่อุมา แม่โพสพ นางกวัก ฯลฯ หากเทพเจ้าบางองค์ เป็นองค์เดียวกับที่ผู้ป่วย และคนในครอบครัวนับถือก็จะมีการนำสัญลักษณ์ของเทพเหล่านั้นมาร่วมร่ายรำในพิธีด้วย ซึ่งการบูชาเช่นนี้อาจมองได้ว่าเป็นการขอพรขอขวัญกำลังใจให้การประกอบพิธีกรรมเป็นไปด้วยดี และยังเป็นการขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ได้ตามปกป้องคุ้มครอง ตัวแม่มะม็วด ผู้ป่วย คนในครอบครัว ญาติ และ ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมทุกคนด้วย ทั้งนี้หากขณะที่มีการประกอบพิธีกรรมปรากฏว่าผู้ป่วยที่มีอาการอ่อนเพลีย ยกแขนขาไม่ขึ้น แม่มะม็วดจะทำพิธี “เฮาปลึง” หรือเรียกขวัญ เพราะเชื่อว่าขวัญของคนป่วยคนนั้นไม่อยู่ในตัวตนจะต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับมา ในการเรียกขวัญ(เฮาปลึง)นั้น แม่ครูมะม็วดจะเชิญเทพมาเข้าร่าง ซึ่งมักจะอ้างอิงเทพแห่งการแพทย์และพยาบาล (พระโพธิสัตว์) ช่วงเวลาของการประทับร่างทรงจะเห็นว่าครูมะม็วดจะร้องเพลงเชิญชวนให้ขวัญที่หายไปจากร่างผู้ป่วยกลับมา (ร้องเป็นภาษาเขมร) ซึ่งการร้องเรียกขวัญของแม่ครูมะม็วดจะใช้เวลานานมาก มีการพรรณนาถึงความทุกข์ร้อน อาการเจ็บไข้ของผู้ป่วย พรรณนาถึงสถานที่ที่ขวัญไปอยู่แล้วไม่สบายให้กลับมาคืนรูปเดิมเพื่อความสบายใจทุกฝ่าย เมื่อแม่ครูร้องจบลงดนตรีที่บรรเลงหยุดลงเช่นกัน ผู้ร่วมพิธีทั้งหลายก็ร่วมกันตะโกนอย่างแซ่ซ้องเรียกหา “ขวัญ” ให้คืนร่างตามแม่ครูมะม็วด แล้วก็ผูกข้อมือให้คนป่วย ต่อจากการพรรณนาหาขวัญเรียกขวัญมาแล้ว

ภาพการเรียกขวัญผู้ป่วยในขณะประกอบพิธีกรรม

อนึ่ง ขณะที่แม่ครูมะม็วดประกอบพิธีกรรมให้องค์มาประทับร่าง (องค์ที่ว่าอาจจะเป็นครูกำเนิด ผีบรรพบุรุษ สิ่งอื่นใดที่มาทำให้เกิดการเจ็บป่วย) นั้น คนในครอบครัว ญาติพี่น้อง และคนเฒ่าคนแก่ที่นั่งอยู่ในปะรำพิธีจะตั้งคำถามเป็นระยะๆ ว่า เหตุใดผู้ป่วยจึงเจ็บไข้และมีอาการเช่นนี้ (ขึ้นอยู่กับผู้ป่วยว่ามีอาการ

อย่างไรก็จะช่วยกันพูดออกมา) และถามต่อว่าต้องทำอย่างไรจึงหายดี เช่น กรณีของผู้ป่วยรายหนึ่ง ก็ได้รับคำตอบว่ามีผีปู่ตาประจำหมู่บ้านมาประทับร่างท่านก็จะบอกว่า คนป่วยเคยพูดจาลบหลู่ท่าน บางรายก็ไปปัสสาวะรดอาณาบริเวณที่ท่านพำนักโดยไม่ให้ความยำเกรง ท่านโกรธจึงบันดาลให้เจ็บป่วย เมื่อได้ยินเช่นนั้นร่างทรงบริวาร ญาติและชาวบ้านที่นั่งอยู่ในพิธีก็จะถามว่า แล้วจะต้องแก้ไขอย่างไร ในบางรายผู้ที่ประทับร่างก็บอกวิธีแก้ไขโดยการต้องถวายของเซ่นให้ ณ ขณะนั้น ได้แก่ หมาก พลู ยาสูบ เหล้าขาว หรือ น้ำหวาน เป็นต้น ส่วนใหญ่ญาติๆ ผู้ป่วยมีการเตรียมสิ่งเหล่านี้ไว้แล้วก็สามารถยกถวายได้ทันที หากท่านได้สูบยา เคี้ยวหมาก ดื่มเหล้า หรือ หรือรับประทานสิ่งที่ต้องการ ก็จะตอบว่า พอใจแล้วก็จะออกจากร่างทรงไป แต่ในบางรายผู้ที่มาประทับร่างแม่ครูมะม็วดอาจต้องการที่จะร้องรำทำเพลงร่วมกับคนป่วยและญาติ ฝ่ายนักดนตรีก็ต้องบรรเลงเพลงที่องค์ชอบและเล่นไปเรื่อยๆ จนกระทั่งท่านพอใจ ในบางรายหากองค์ต้องการให้ญาติพี่น้องลุกรำด้วยกันทุกคนก็ต้องลุกรำตามที่ขอ ในขณะที่บางรายกุมารทองมาประทับร่างก็บอกว่าอยากทานขนมอยากดื่มน้ำแดงก็ต้องถวายให้ หรือหากต้องการให้เจ้าของบ้านตั้งศาลให้ได้ประทับอยู่ในอาณาบริเวณบ้านของผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยก็ต้องทำทันทีหลังเสร็จสิ้นพิธีกรรม จากการร่วมสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้ร่วมในพิธีกรรมทราบว่าองค์ที่มักเข้ามาประทับร่างแม่ครูมะม็วด ได้แก่ ครูกำเนิดของผู้ป่วย ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตาประจำหมู่บ้าน ผีไร่ผีนา ฤาษี นางกวัก แม่โพสพ กุมารทอง หรือญาติของผู้ป่วยที่เสียชีวิตไปแล้ว เป็นต้น

ภาพประกอบการร่ายรำเซ่นไหว้กุมารทอง ภาพประกอบการเซ่นไหว้ผีปู่ตาประจำหมู่บ้าน

จากการสัมภาษณ์อดีตผู้ป่วยรายหนึ่ง ได้บอกว่า ตอนที่ป่วยนั้นก็ไม่ทราบว่าไปทำอะไรผิดมา แต่เมื่อแม่ครูมะม็วดได้รับการประทับร่างและบอกว่า ตนไปฟันจอมปลวกใหญ่ในที่นาโดยไม่ได้มีการบอกกล่าวทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ที่จอมปลวกนั้นไม่พอใจจึงบันดาลให้เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อได้ทราบวิธีแก้ไขว่าต้องมีการเซ่นไหว้ขอขมา หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จ ญาติพี่น้องก็ได้เตรียมเครื่อง

เช่นไหว้ไปขอขมาบริเวณที่เคยเป็นจอมปลวกทันที จากนั้นไม่นานผู้ป่วยก็อาการดีขึ้นและหายเป็นปกติในที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยป่วยไข้หลายรายก็ได้รับคำตอบในทำนองเดียวกันว่า หลังประกอบพิธีแล้วอาการป่วยก็จะทุเลาขึ้น หลายรายก็หายจากอาการป่วยอย่างเหลือเชื่อ

จากนั้นก็ประกอบพิธีกรรมตามลำดับขั้นคือ แม่ครูมะม็วดจะทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธี เป็นผู้รำดาบเรียกว่า รำกาบเป (กาบ มาจากภาษาเขมร แปลว่า ฟัน, เป แปลว่า กระทงกาบกล้วย) เพื่อขับไล่เสนียดจัญไรไม่ให้เข้ามาขัดขวางการประกอบพิธีกรรม และหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ต้องทำหน้าที่เข้าทรงครั้งสุดท้ายก่อนเสร็จพิธีโจลมะม็วดในครั้งนั้น ซึ่งเรียกว่า*การซาปดาน* ทั้งนี้จะต้องมีผู้ประกอบพิธีกรรมคนอื่นๆ ที่เรียกว่า บริวาร ซึ่งสามารถเข้าทรงได้ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้อาวุโสเช่นครูมะม็วด มาเข้าทรงร่วมกันในพิธีกับครูมะม็วดด้วย ส่วนคนที่ร่วมในพิธีก็จะนำด้ายสายสิญจน์มาผูกข้อมือคนป่วยและร่วมเรียกขวัญไปพร้อมด้วยอีกครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพผู้ป่วยที่แข็งแรงขึ้น และสามารถอุ้มหลานได้ หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จสิ้น เพียง 1 ชั่วโมง

บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางคติชนวิทยา

นักทฤษฎีบทบาทนิยมมองว่า วัฒนธรรมส่วนต่างๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงทางสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมในส่วนที่เป็นคติชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าประเภทต่างๆ เพลง การละเล่น การแสดง ความเชื่อพิธีกรรม ล้วนมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจและช่วยสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้แต่ละสังคม ดังนั้น การศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาในบริบททางสังคมนั้นๆ เพื่อให้เห็นความสำคัญของข้อมูลประเภทคติชนที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ (ศิราพร ณ ถลาง, 2548 : 317-318)

ข้อมูลคติชนบางประเภทก็อาจมีบทบาทต่อคนในสังคมแตกต่างกันออกไป ในบทความเรื่อง “Four Functions of Folklore” วิลเลียม บาสคอม (อ้างถึงในศิราพร ณ ถลาง, 2548 : 319) ได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนในภาพรวมไว้ 4 ประการ คือ ประการแรกใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการประกอบพิธีกรรม ประการที่ 2 ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า ประการที่ 3 รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และประการที่ 4 ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล ส่วนภาณุ พงษ์ อุดมศิลป์ (2549 : 19-21) ได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของคติชนวิทยาที่มีต่อชุมชนไว้ใน เอกสารประกอบการสอนวิชาคติชนวิทยาไว้ 3 ประการ ได้แก่ *คติชนมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่มชน* ชาวชนบทของไทยนอกจากจะนับถือศาสนาพุทธแล้ว ยังนับถือผีตามอุดมคติของตนอีกด้วย เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา และ แถน เป็นต้น การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อของตน ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันประกอบพิธีกรรมนั้นๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน คติชนจึงเป็นเสมือนแหล่งรวมคนให้มีกิจกรรมร่วมกัน ช่วยสืบสานวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน แสดงความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่มชน ที่จะช่วยกันจรรโลงและอนุรักษ์วัฒนธรรม

ต่างๆ ให้เข้มแข็งสืบไป *คติชนมีบทบาทหน้าที่ในการระบายความคับข้องใจและความเก็บกดของบุคคลในสังคม* ความคับข้องใจและความเก็บกดของคนอาจเกิดจากการเข้มงวดและการเคร่งครัดในจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน การดำเนินชีวิตให้อยู่ในกฎระเบียบหรือข้อบังคับจนเกินไป ในบางครั้งบุคคลอาจหาทางระบายออกในทางที่เหมาะสม เช่น เพลงพื้นบ้านที่โต้ตอบเกี่ยวพาราสีกันเชิงชู้สาว ซึ่งในความเป็นจริง มีจารีตประเพณีควบคุมมิให้บุคคลในสังคมล่วงละเมิดหรือแสดงพฤติกรรมในเชิงหยาบโลนได้โดยเสรี เนื่องจากเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรม จึงทำให้สิ่งเหล่านี้แสดงออกมาในทำนองเรื่องเล่าและการร้องโต้ตอบกันในรูปแบบของการแสดง ซึ่งทั้งผู้เล่า ผู้แสดง และผู้ฟังต่างก็ได้รับความสนุกสนานร่วมกัน โดยมิได้ประพฤติผิดศีลธรรม ซึ่งถือว่าเป็นการระบายความเก็บกดที่มีอยู่ในใจของตนได้ทางหนึ่ง และ*คติชนมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์แก่กลุ่มชนและชุมชน* กลุ่มชนในท้องถิ่นต่างๆ ย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายกันและแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน ประเพณีและพิธีกรรมบางอย่างเป็นพิธีกรรมลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน ที่ปฏิบัติสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ในปัจจุบันก็ยังคงรักษาพิธีกรรมนี้ไว้ และประกอบพิธีกรรมติดต่อกันทุกๆปี แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่ต่างจากกลุ่มชนอื่นๆ

นอกจากนี้ ขนิษฐา จิตชินะกุล (2545 : 5-7) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของข้อมูลทางคติชนที่มีต่อสังคมไว้ 10 ประการดังนี้ *คติชนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี* เพราะคติชนวิทยาได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา จนเป็นแบบอย่างให้ชนรุ่นหลังได้จดจำและนำมาปฏิบัติ *คติชนเป็นเครื่องมือที่ให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ทุกวัย* ด้วยคติชนบางประเภทจะให้อารมณ์ที่สนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น นิทานพื้นบ้านจะเป็นความบันเทิงที่มีผู้ให้ความสนใจอยู่เสมอ *คติชนจะให้ความรู้และอบรมสั่งสอน* เพราะคติชนจะให้ความรู้หลาย

อย่างในชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้เรื่องยาสมุนไพร ความรู้เรื่องประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนความเชื่อ เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังช่วยอบรมสั่งสอนคนในสังคมด้วย คติชนจึงเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม *คติชนจะให้สติปัญญา ส่งเสริมให้คนใช้ความคิดใช้สติปัญญา* เช่น การเล่นปริศนาคำทาย ซึ่งปริศนาคำทายนี้จะมีอยู่ทุกภาค เป็นการช่วยฝึกสมอง ทดสอบสติปัญญา และใช้ปฏิภาณไหวพริบ และบางปริศนาคำทายยังช่วยสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้เล่นด้วย *คติชนเป็นรากฐานของศาสตร์แขนงต่างๆ* เนื่องจากคติชนมีเนื้อหาที่กว้างขวางครอบคลุมศาสตร์แขนงต่างๆ ที่ศึกษากันอยู่ปัจจุบัน เช่น การศึกษาในเรื่องประเพณี ความเชื่อ ภาษาศาสตร์จะมีการศึกษาในเรื่องภาษาถิ่น *คติชนเป็นแหล่งรวมความสามัคคี* ทั้งนี้เพราะวิถีการดำเนินชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการละเล่นพื้นบ้านต่างๆ จะเป็นลักษณะของการร่วมแรงร่วมใจกัน เช่น การลงแขกในการทำนาเป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันแลกเปลี่ยนกันการช่วยเหลือกันในการทำงาน เป็นต้น *คติชนช่วยให้อารมณ์เก็บกดและความคับข้องใจคลี่คลายลง* เพราะชาวบ้านและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน นิทานจึงมีส่วนช่วยลดความตึงเครียดภายในครอบครัวลงได้ *คติชนช่วยควบคุมสังคม* คติชนบางประเภทสามารถควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นที่ยอมรับได้ อีกทั้งยังให้กำลังใจแก่บุคคลที่ประพฤติตนตามแบบอย่างที่สังคมกำหนดเช่น สุภาษิต คำพังเพย คำคม สำนวนโวหารต่างๆ จะเป็นเครื่องเตือนใจให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ *คติชนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น* ทำให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น สังเกตได้จากในแต่ละท้องถิ่นจะมีเรื่องเล่า ตำนาน นิยายที่อธิบายถึงประวัติความเป็นมาอันเป็นการสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนโบราณที่ต้องการจะอธิบายท้องถิ่นของตนหรือบางครั้งก็นำไปโยงกับสถานที่ในท้องถิ่นจนกลายเป็นนิยามประจำท้องถิ่น และประการสุดท้าย *คติชนเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ* ด้วยวัฒนธรรม

ท้องถิ่นย่อยมีเอกลักษณ์เป็นตัวของตัวเอง มีการปลูกฝังให้ชนในกลุ่มได้เห็นความสำคัญและให้เกิดความภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดทั้งได้ยึดถือปฏิบัติต่อๆ กันมา ควรที่จะช่วยกันอนุรักษ์เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไป

การศึกษาข้อมูลทางคติชนในเชิงบทบาทหน้าที่ ความสำคัญ และประโยชน์ของข้อมูลทางคติชนวิทยาที่มีต่อสังคมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมข้างต้น นับเป็นวิธีวิทยาในการศึกษาที่น่าสนใจ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมโจลมะม็วดที่มีต่อชุมชนเขมร จ.สุรินทร์ได้เป็นอย่างดี

ผลการศึกษาวิเคราะห์

พิธีกรรมการโจลมะม็วด จัดเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาประเภทหนึ่ง ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มข้อมูลประเภท customary folklore จึงย่อมมีบทบาทต่อชุมชนและสังคมเช่นเดียวกับข้อมูลคติชนประเภทอื่นๆ แต่อาจมีบทบาทแตกต่างไปตามลักษณะและบริบทของข้อมูล จากแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการศึกษาวิธีวิทยา และแนวทางการศึกษาบทบาทหน้าที่ของข้อมูลทางคติชนดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้เขียนบทความได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรม *การโจลมะม็วด* ในด้านบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมที่มีต่อชุมชนเขมร บ้านปรือเกียน ต.นอกเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งจากการวิเคราะห์สามารถสรุปบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมได้ 6 ประการ ดังนี้

บทบาทหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

ศิราพร ณ ถลาง (2548 : 322) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน ว่า หน้าที่ประการสำคัญของพิธีกรรม คือ ช่วยให้มนุษย์มีความมั่นคงทางใจ มีความสบายใจขึ้น เพราะพิธีกรรมมักเกี่ยวข้องกับการขอร้องให้อำนาจเหนือธรรมชาติช่วยเหลือในสิ่งที่มนุษย์ไม่มั่นใจ

เช่น ขอฝน ขอให้ผลผลิตดี ขอให้หายเจ็บไข้ ดังนั้น เมื่อพิธีกรรมการโจลมะม็วด เป็นพิธีกรรมของคนในชุมชนเขมรที่จัดขึ้นเพื่อขอฝนประการหนึ่ง (จัดเป็นพิธีกรรมร่วมของชาวบ้านก่อนฤดูการดำนา) และจัดขึ้นเพื่อรักษาความเจ็บป่วยหรือขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยให้หายจากความเจ็บป่วย จึงนับว่าได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

พิธีกรรมการโจลมะม็วด นับว่าเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสามารถสร้างความอบอุ่นและปลอดภัยแก่คนในหมู่บ้านได้ ในยามที่คนเราต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดด้านร่างกาย ทางใจและความตาย อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมการโจลมะม็วด สามารถช่วยให้ชาวบ้านได้หนีจากความเจ็บปวดทางใจได้ทางหนึ่ง กล่าวคือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในยามที่มีปัญหาและไม่สามารถหาทางออกได้ จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนได้ทราบว่า คนในชุมชนมีความแตกต่างหลายด้านทั้งในแง่ความคิด ความเชื่อและสิ่งของที่บูชา แต่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านต่างมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างเดียวกันคือ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยดูแลรักษาตนเองและหมู่บ้าน ดังปรากฏว่ามีการบูชาศาลปู่ตาประจำหมู่บ้านร่วมกัน ในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี การเคารพต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน หรือการร่วมกันมาให้กำลังใจผู้ป่วยเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมการโจลมะม็วดในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง การกระทำเช่นนี้สามารถสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนมีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกัน ทั้งการยอมรับนับถือในสิ่งที่มีตัวตน เช่น พระสงฆ์ และในสิ่งที่ไม่ตัวตน เช่น ผี เทวดา ศาลปู่ตา (ตาจ้ะเสราะ) ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ไม่ว่าจะมีเหตุผลหรือไม่ก็ตาม แต่ถือได้ว่าพิธีกรรมการโจลมะม็วด สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นที่ยอมรับกันในชุมชนเขมรหมู่บ้านปรือเกียนได้เป็นอย่างดี และจากความเชื่อความศรัทธาต่อสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ชาวบ้านก็จะหาทางแสดงออกมาจนเกิดเป็นพิธีกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อของตน เช่น ประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ประจำปี หรือประกอบพิธีกรรมการโจลมะม็วดในก่อนถึงฤดูการดำนา หรือในยามที่เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้สามารถเป็นเครื่องชี้

บอกถึงความเชื่อของชาวบ้านได้ โดยการส่งผ่านมาสู่พิธีกรรมการขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ตนอาจจะทำการลบหลู่ดูหมิ่นจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม รวมไปถึงการได้มีโอกาสตอบแทนโดยการเซ่นไหว้ รวมทั้งการขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นช่วยประทานพรให้ตนเองและชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมการโจลมะม็วดจึงเป็นหนึ่งในสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน อย่างน้อยการที่แม่ครูมะม็วด (เจ้าพิธี) และแม่มะม็วดคนอื่นๆ รับองค์มาประทับในร่าง ชาวบ้านก็รู้สึกอุ่นใจว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาคอยปกป้องคุ้มครอง ส่วนผู้ป่วยที่ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุรวมไปถึงญาติก็รู้สึกอุ่นใจที่พิธีกรรมดังกล่าว สามารถช่วยไขข้อข้องใจในอาการเจ็บป่วยได้ ทำให้ญาติและผู้ป่วยมีกำลังใจว่าอาการเจ็บป่วยจะดีขึ้น จึงนับว่าพิธีกรรมการโจลมะม็วดได้แสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ศาลปู่ตา(ตาจ้ะเสราะ) และต้นไม้ศักดิ์สิทธ์ ประจำหมู่บ้านปรือเกียน

ภาพการรวมตัวของชาวบ้านในการประกอบพิธีกรรม

บทบาทหน้าที่ในการเป็นตัวกำหนด และควบคุมสังคม

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า สาเหตุการเจ็บป่วยของคนไข้บางราย ทำให้เราสามารถวิเคราะห์ต่อไปได้ว่าพิธีกรรมการโจลมะม็วด เป็นสิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนใช้เป็นสื่อกลางในการหาคำตอบหรือที่มาของความเจ็บป่วยได้ เมื่อได้ทราบคำตอบแล้วก็จะรู้ว่าตนจะต้องแก้ไขอย่างไร ซึ่งเท่าที่สัมภาษณ์ผู้ป่วยและญาติ พบว่าสาเหตุความเจ็บป่วยส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สำหรับผู้ป่วยบางรายอาจเกิดเพราะมีคนในครอบครัวแสดงอาการไม่ศรัทธาและท้าทายอำนาจเหนือธรรมชาติ ผลที่ตามมาคือทำให้คนในครอบครัวของตนเองเดือดร้อนแทน เช่น พ่อแม่ป่วย หรือญาติพี่น้องต้องประสบอุบัติเหตุ บางคนจากที่ไม่เคยศรัทธาแล้วได้ประสบเหตุด้วยตนเองก็ต้องกลับมาศรัทธาก็มีเช่นเดียวกัน ขณะที่มีการประกอบพิธีแม่ครูมะม็วดอาจจะทำนายทายทักผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยไปพร้อมกันด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะบางครั้งเรื่องไม่ดีอาจจะไม่ได้เกิดแค่กับตัวผู้ป่วยเท่านั้นแต่ได้เกิดกับคนใกล้ชิดด้วย ที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะอำนาจเหล่านั้นต้องการเตือนหรือบอกให้รู้ตัวก่อนที่จะเกิดเหตุร้ายแรงหรือถึงขั้นมีอันเป็นไป ตัวอย่างการเตือนให้รู้ล่วงหน้าเช่น

กรณีของผู้ป่วยรายหนึ่ง ตามคำบอกเล่าของภรรยาทราบว่า ผู้ป่วยรายนี้เป็นคนที่ไม่เชื่อในอำนาจลี้ลับ จะมองเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องไร้สาระ จึงไม่นับถือและชอบท้าทาย (ลองของ) สิ่งที่มองไม่เห็นอยู่ตลอดเวลา ในช่วงที่อาการหนักภรรยาให้ข้อมูลว่าผู้ป่วยร่างกายซูบผอม ชอบอยู่ในที่มืด ไม่ชอบให้ใครเปิดไฟ บางครั้งก็พูดออกมาคนเดียวว่ามีใครจะเข้ามาทำร้ายและจะเอาไปอยู่ด้วย มักจะมองไปที่ประตูอยู่ตลอดเวลาเหมือนว่าจะมีใครเข้ามาหา อาการผิดปกติดังกล่าวมักจะเกิดช่วงหัวค่ำและกลางคืน แต่ช่วงกลางวันค่อนข้างดูเหมือนคนปกติจะมีที่ดูแปลกบ้างเช่น ทำตัวเหมือนเด็ก อยากอาบน้ำแต่งตัว ประแป้งเหมือนเด็ก ท่าทางการรับประทานอาหารก็เป็นเหมือนเด็ก จนลูกๆ คิดว่าพ่ออยากกลับไปเป็นเด็กอีกครั้ง ที่นับว่าอาการหนักที่สุดคือช่วงปี 2547 ผู้ป่วยรายนี้ล้มป่วยอีกครั้ง ครั้งนี้ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เลย เหมือนคนเป็นอัมพาต ลูกและภรรยาพาไปโรงพยาบาล แพทย์ตรวจโดยละเอียดและแจ้งว่า ร่างกายปกติดีทุกอย่าง เพียงแค่ร่างกายอ่อนเพลียจึงได้ให้น้ำเกลือ เมื่ออาการดีขึ้นก็กลับมาพักผ่อนที่บ้าน ที่น่าแปลกคือ ญาติบอกว่าตอนอยู่โรงพยาบาลดูเหมือนไม่ป่วย แต่เมื่อกลับบ้านกลับมีอาการแปลกๆ ดูไม่เป็นตัวของตัวเอง จนกระทั่งมีผู้แนะนำให้ลองเชิญแม่มะม็วดอรุณี ซึ่งเป็นร่างทรงที่มีชื่อเสียงของจังหวัดมาประกอบพิธีกรรมการโจลมะม็วดให้และทางครอบครัวเองเห็นว่าวิธีนี้เป็นหนทางสุดท้ายแล้ว และแพทย์สมัยใหม่ก็ไม่สามารถวินิจฉัยโรคที่เป็นอยู่ได้ จึงได้จัดพิธีกรรมการโจลมะม็วดขึ้น

ส่วนสาเหตุของอาการแปลกๆ ที่ญาติพบนั้น แม่ครูมะม็วด (เจ้าพิธี) ได้ทำนายทายทักว่า การที่ผู้ป่วยเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างเช่น จะต้องมีคนอาบน้ำให้และต้องการประแป้งเหมือนเด็ก หรือชอบทานน้ำหวานเป็นพิเศษ เพราะผู้ป่วยมีองค์ คือ กุมารทอง และตาฤาษี อยากมาอยู่ด้วย ดังนั้นจะต้องสร้างศาลพระภูมิให้ทั้งสองได้ประทับและกราบไหว้บูชาเป็นประจำอาการจึงจะดีขึ้น ส่วนอาการเจ็บป่วยจนถึงขั้นเกือบอัมพาต ไร้เรี่ยวแรงนั้นก็ทำนายว่า เกิดจากตัวผู้ป่วยเองที่ไม่เคยศรัทธาในสิ่งที่มองไม่เห็นก็เลยอยากสั่งสอน แม่ครูมะม็วด (เจ้าพิธี) จึงได้แนะนำให้

คนในครอบครัวตั้งศาลเทพคู่กับศาลพระภูมิที่มีอยู่แต่เดิมเพื่อเทพกับพระภูมิเจ้าที่จะได้คอยช่วยปกป้องคุ้มครองคนในบ้านให้อยู่ดีมีสุข และได้แนะนำเพิ่มเติมให้ผู้ป่วยไหว้พระสวดมนตร์ก่อนนอน นอกจากนี้แม่ครูมะม็วดก็ได้แนะนำให้ญาติทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผีตายโหง ทมบ-อาบ จร๊าบ อกาแซ จแกเคมา[1] และอื่นๆ ที่เป็นสิ่งที่ไม่ดีที่มาเบียดเบียนผู้ป่วย และได้บอกว่า ในช่วงที่ผู้ป่วยสุขภาพไม่ดี ร่างกายและจิตใจอ่อนแอจึงเป็นเหตุให้สิ่งที่ไม่ดีเข้าร่างกายได้ง่าย ผีตายโหงบางตนซึ่งเป็นญาติพี่น้องแต่ไม่เคยมีใครทำบุญไปให้ต้องการมาขอกินจากร่างด้วย (ผู้ป่วยรายนี้มีน้องชายแท้ๆ ที่เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทั้งคู่) เมื่อเขาไม่ได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกเมียและญาติส่งไปให้จึงได้มาเบียดเบียนจากพี่ชายเป็นเหตุให้มีอาการทานเข้าไปมากเท่าไหร่ก็ไม่รู้สึกอิ่ม อาการอ่อนเพลียจึงเกิดขึ้นตลอดเวลานานนับปี จากการสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ทราบว่าคนที่ตายปกติกับตายโหงนั้นจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลจากญาติต่างกัน คนที่ตายปกติหากญาติทำบุญตักบาตรและกรวดน้ำไปให้ เขาก็สามารถได้รับส่วนบุญส่วนกุศลแล้ว ส่วนพวกที่ตายโหงหรือพวกผีไร้ญาติบางจำพวกจะไม่สามารถเข้าไปในวัดหรือในบริเวณบ้านได้ ตามความเชื่อของคนในชุมชนเขมรนั้น วัด รวมทั้งภายในบริเวณบ้านมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นผีให้คุณ และเทพต่างๆ คอยคุ้มครอง ผีตายโหงจึงเข้ามารับอาหารเซ่นไหว้ไม่ได้ หากจะแผ่ส่วนกุศลไปให้ผีกลุ่มนี้ก็ต้องทำแบบพิเศษกล่าวคือ ต้องทำนอกบริเวณบ้าน ตามหัวมุมถนน หรือทางสามแพร่ง และอาหารก็จะต้องเป็นอาหารดิบ ส่วนเวลาที่จะทำบุญไปให้ก็ต้องเป็นเวลาพลบค่ำที่ผีเหล่านั้นออกมาหากิน (คูณ ถาพรผาด, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2550) ส่วนบุญจึงจะไปถึง หลังจากที่ประกอบพิธีกรรมเสร็จ ภรรยาและลูกของผู้ป่วยก็ทำทุกอย่างตามที่ร่างทรงบอกคือ ตั้งศาลให้กุมารทองและตาฤาษี ตั้งเทพคู่กับศาลพระภูมิ มีการไหว้ขอขมาผีบรรพบุรุษ รวมทั้งเซ่นไหว้ผีตายโหงให้กินอิ่มจะได้ไม่มาแย่งอาหารจากตัวผู้ป่วย

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมสามารถช่วยในการกำหนดและควบคุมสังคม

[1] ทมบอาบ-อาบ จร๊าบ อกาแซ จแกเคมา เป็นภูตผีตามความเชื่อของคนในชุมชนเขมร

ได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ชาวบ้านปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้อง ไม่ประพฤติผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ หรือที่คนในหมู่บ้านยึดถือปฏิบัติร่วมกัน เพราะเมื่อใดก็ตามที่มีคนในหมู่บ้านเจ็บป่วย ก็จะมีความเชื่อว่า มีคนในหมู่บ้านประพฤติปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างผิดทำนองคลองธรรม นับได้ว่าพิธีกรรมการโจลมะม็วด สามารถช่วยควบคุมและกำหนดให้คนในชุมชนทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง เพราะถ้าทำผิดหรือที่คนในอีสานรู้จักกันดีว่าคะลำ[2] ก็จะทำให้คนในครอบครัวหรือหมู่บ้านเจ็บป่วย การกระทำผิดบางอย่าง นอกจากจะไม่ได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคมแล้ว อาจส่งผลให้ตนหรือคนในครอบครัวเจ็บป่วยได้ ดังนั้นจึงต้องสำรวมความประพฤติเพื่อเป็นการกันไว้ดีกว่าต้องมาแก้ไขในภายหลัง บางกรณีพิธีกรรมการโจลมะม็วดก็ได้ช่วยค้นหาสาเหตุเพื่อแก้ไขหรือทำการขอขมา เช่น กรณีที่หนุ่มสาวประพฤติตนผิดต่อจารีตประเพณี เช่น การได้เสียกันก่อนแต่งงาน ซึ่งคนไทยเชื้อสายเขมรค่อนข้างถือเรื่องนี้มากเรียกว่า การผิดผี จะต้องมีการขอขมาต่อผีบรรพบุรุษ ซึ่งสาเหตุการประพฤติผิดทำนองคลองธรรมดังกล่าว ก็อาจทำให้ญาติผู้ใหญ่ในบ้านไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ และไปรักษาที่ไหนก็ไม่หาย จึงต้องมีการทำนายทายทัก และทำพิธีขอขมาผีบรรพบุรุษรวมถึงพ่อแม่ เหตุการณ์ร้ายแรงต่างๆ จึงจะดีขึ้น (นางเยียด บุญสม , **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2550.) ในกรณีของนายปลด สุใต้ทอน และคนอื่นในหมู่บ้านที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ ก็ได้คำตอบในทิศทางเดียวกันคือ นอกจากเป็นเพราะมีองค์อยากมาประทับอยู่ด้วยแล้ว อีกหนึ่งสาเหตุก็เป็นเพราะผู้ป่วยแสดงความลบหลู่ดูหมิ่นต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งทางกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม หากได้ทำการขอขมาและสำนึกจากใจว่าจะไม่ทำอีก อาการเจ็บป่วยต่างๆ ก็จะดีขึ้น หากชาวบ้านยังคงศรัทธาในพิธีกรรมการโจลมะม็วดและเชื่อว่าสามารถเป็นสื่อกลางในการหาคำตอบในความผิดปกติเรื่องความเจ็บป่วยได้ ชาวบ้านก็จะเกรงกลัวที่จะทำความผิด หรือไม่กล้าที่จะทำความผิดซ้ำ เพราะพวกเขาได้ตระหนักแล้วว่าที่ตนเจ็บไข้หรือมีอาการผิด

[2]คะลำ เป็นทั้งข้อห้ามและข้อมีให้ปฏิบัติ เพื่อควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้ร้อยประสานประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบอันเดียวกัน และมีบทลงโทษ ซึ่งบางส่วนอาจเป็นกฎหมาย แต่บางส่วนเป็นบทลงโทษทางสังคม คือถ้าผู้ใดละเมิดสังคมจะไม่ยอมรับ และถูกดูถูกจากคนในสังคม

ปกตินั้นเป็นเพราะทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงต้องยอมรับโทษที่ตนได้กระทำขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมการโจลมะม็วดมีส่วนช่วยในการทำให้คนหมู่บ้านปรือเกียนตั้งตนอยู่ในความดี เป็นตัวกำหนดและควบคุมคนในสังคมให้ดำเนินชีวิตในวิถีที่ถูกครรลองคลองธรรม รวมทั้งช่วยรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคมทางหนึ่งด้วย

บทบาทหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันของลูกหลาน และเป็นแหล่งรวมความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน

การประกอบพิธีกรรมการโจลมะม็วดเพื่อรักษาคนป่วยแต่ละครั้งนั้น ลูกหลานที่ทำงานอยู่ในที่ห่างไกลจะต้องเดินทางกลับมาร่วมในพิธีด้วยเสมอ เพื่อเป็นการให้กำลังใจคนป่วยและมาร่วมรับฟังสาเหตุเพื่อจะได้แก้ไขร่วมกัน จากการสัมภาษณ์คนในครอบครัวของผู้ป่วยรายหนึ่ง ทำให้ทราบความรู้สึกของคนที่เป็นพ่อแม่ว่า “มีความสุขที่ได้เห็นลูกหลานกลับมาร่วมงานกันอย่างพร้อมหน้า มาให้กำลังใจพ่อ และมาปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากตนเอง ตลอดจนคนในครอบครัวด้วย เพราะมีโอกาสไม่มากนักที่จะได้พบลูกหลานของตนเอง นอกจากวันหยุดสำคัญประจำปี” (นางประทีป ขาวดี, **สัมภาษณ์**, 20 ธันวาคม 2548) ส่วนลูกหลานก็กล่าวว่า “จำเป็นต้องมา เพราะหากไม่มาอาจทำให้ผีปู่ย่าตายายไม่พอใจได้ ที่สำคัญคืออยากให้พ่อหายจากอาการเจ็บป่วยที่เป็นมานานแล้ว เมื่อแพทย์สมัยใหม่รักษาไม่หายก็คงต้องพึ่งพาวิธีการแบบโบราณ ซึ่งปฏิบัติกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ แม้ใครไม่เชื่อก็ไม่ควรลบหลู่ ไม่หายก็ไม่เป็นไรถือว่าได้ลองแล้ว หากหายขึ้นมาก็นับเป็นความโชคดีที่สุด” (กิตติศักดิ์ ขาวดี. **สัมภาษณ์**, 21 ตุลาคม 2548.)

ภาพการรวมตัวกันของลูกหลาน ญาติ และชาวบ้านที่มาร่วมเรียกขวัญและให้กำลังใจผู้ป่วย

จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์พิธีกรรมตั้งแต่ต้นนั้น พบว่า ในช่วงการเตรียมงาน ผู้ชายในหมู่บ้านจะมาช่วยกันสร้างปะรำพิธี กางเต็นท์ และปูเสื่อสำหรับให้แขกที่จะมาร่วมพิธีในตอนเย็นได้นั่งอย่างสบาย ไม่ต้องตากน้ำค้าง ขณะช่วยกันทำงานสังเกตเห็นว่า ทุกคนช่วยกันทำงานอย่างขยันขันแข็ง ต่างก็พูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน เพื่อนบ้านที่เป็นผู้หญิงจะช่วยกันทำอาหารเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน ส่วนคนแก่จะนั่งล้อมวงให้กำลังใจคนป่วย พูดในสิ่งที่เป็นมงคลให้คนป่วยมีกำลังใจและรู้สึกว่าตนเองจะต้องหาย ในช่วงบ่ายเมื่อแม่มะม็วดและทีมงานมาถึงก็จะจัดตั้งอุปกรณ์ในการประกอบพิธี นักดนตรีจะจัดเตรียมเครื่องดนตรีของตนให้พร้อมสำหรับการบรรเลงตลอดคืน

ภาพการรวมตัวกันของลูกหลาน ญาติและชาวบ้านที่มาร่วมในพิธี

พิธีกรรมการโจลมะม็วด นอกจากจะทำให้ลูกหลานได้กลับมาบ้านอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา เพื่อสร้างกำลังใจแก่ผู้ป่วยแล้ว ความร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้านหรือผู้ที่มาร่วมงานก็ทำให้เห็นถึงพลังความสามัคคี ความห่วงใยในสุขทุกข์ของ

คนในชุมชนเดียวกันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การที่ชาวบ้านต่างก็นำปัจจัยมาช่วย อาจเป็นเงินทอง ข้าวสาร อาหารแห้ง พืช ผัก ผลไม้ ติดมือมาให้บ้านเจ้าภาพก็แสดงให้เห็นถึงน้ำใจอันงดงามของชาวบ้าน ซึ่งข้าวสารที่ชาวบ้านนำมานั้นส่วนใหญ่จะใช้ในการประกอบพิธี ส่วนหนึ่งก็นำใช้ในการขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากตัวผู้ป่วย และผู้ที่ร่วมอยู่ในพิธีกรรมก็จะร่วมทำไปพร้อมกันด้วย (เรียกว่า การปจีร) จากการได้สัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่งที่ได้มาช่วยงานตั้งแต่เช้าจนกระทั่งเสร็จพิธีในเช้าอีกวันหนึ่ง ได้กล่าวว่า “อยากให้คุณตา(ผู้ป่วย)หายป่วยไวๆ อยากให้แข็งแรง ลุกมาพูดมาคุยเหมือนเดิม จริงๆ ตนเองก็มีงานประจำคือต้องขายอาหาร แต่ทุกคนในครอบครัวยินดีปิดร้านมาช่วยงาน และคนอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน ทุกคนอยากมาให้กำลังใจ อยากให้ตาหายป่วย” (นางไส กงทอง, **สัมภาษณ์,** 19 ตุลาคม 2548.) นอกจากนี้คนอื่นๆ ยังได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ต้องการมาให้กำลังใจผู้ป่วย ในขณะเดียวกันก็อยากให้แม่มะม็วดขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากตน และคนในครอบครัวด้วยจึงเต็มใจมาร่วมงาน ซึ่งแต่ละคนก็ตั้งใจที่จะร่วมพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ แต่ก่อนทราบว่าจะใช้เวลาประกอบพิธีกรรมตั้งแต่บ่ายจนกระทั่งรุ่งเช้าของอีกวัน (ไม่นับช่วงเตรียมงาน) แต่ปัจจุบันลดลงเหลือประมาณ 7-8 ชั่วโมง โดยเริ่มจาก 6 โมงเย็น หรือ 1 ทุ่ม และเสร็จสิ้นประมาณ 2 หรือ 3 นาฬิกาของอีกวัน เท่าที่สังเกตทุกคนที่ร่วมงานไม่มีผู้ใดแสดงทีท่าว่าเบื่อหน่ายหรือรีบกลับไปนอน ยิ่งดึกยิ่งพบว่าหลายคนลุกขึ้นมาร่วมรำไปพร้อมกับแม่มะม็วดอย่างสนุกสนาน ซึ่งการแสดงออกของชาวบ้านทำให้เห็นว่า พิธีกรรมการโจลมะม็วดได้แสดงบทบาทในด้านการเป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันของลูกหลาน และเป็นแหล่งรวมความสามัคคีของคนในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี เหนือสิ่งอื่นใดการปฏิบัติและการเสียสละของชาวบ้านสามารถสะท้อนความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่มชน และเป็นเสมือนแหล่งรวมคนให้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจน

2.4 บทบาททำหน้าที่ให้การศึกษา

ส่วนใหญ่ประเพณีหรือพิธีกรรมต่างๆ นั้นจะมีการบอกเล่าปากต่อปาก จาก

รุ่นสู่รุ่น โดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ในภาพรวมของพิธีกรรมมีสิ่งที่ให้เรียนรู้มากมายทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ดังนี้

2.4.1 ในด้านรูปธรรม มีให้เห็นตั้งแต่การเตรียมพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ ถือเป็นศาสตร์และองค์ความรู้ที่คนรุ่นหลังควรบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสามารถประมวลออกมาให้เห็นเป็นข้อๆ ดังนี้

2.4.1.1 การทำบายศรีสู่ขวัญ นอกจากการเรียนรู้การจัดปะรำพิธีแล้ว ยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับบายศรี เพราะบายศรีถือเป็นอุปกรณ์สำคัญในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งบายศรีแต่ละชนิดก็มีขั้นตอน วิธีการทำแตกต่างกัน สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์แตกต่างกัน หากสนใจสอบถามผู้ทำหรือ แม่มะม็วด ก็จะได้รับความรู้ว่า บายศรีแต่ละชนิด ใช้บูชาสิ่งใด มีขั้นตอน วิธีการทำอย่างไร สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมไปถึง การให้ความหมายของบายศรีแต่ละชนิดด้วย

ภาพการจัดปะรำพิธี และบายศรีที่ใช้ในการประกอบพิธี

ภาพการจัดปะรำพิธี และบายศรีที่ใช้ในการประกอบพิธี

2.4.1.2 ดนตรีและเพลงที่ใช้ตลอดการประกอบพิธีกรรม ในการทำพิธีแต่ละช่วง พบว่าจะมีการใช้เสียงดนตรีประกอบโดยตลอด เนื้อร้องท่วงทำนองก็จะเปลี่ยนไปด้วยทุกครั้งตามลำดับของพิธีกรรมดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้น นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับว่าผู้ประทับร่างทรงแต่ละองค์ต้องการจะร่ายรำหรือฟังเพลงใด ท่วงทำนองใดด้วย จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าวิธีการร้องในพิธีกรรมแต่ละช่วงจะใช้จังหวะและท่วงทำนองเพลงแตกต่างกัน เพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นจะมีเนื้อหาหรือบทร้องที่ไม่ตายตัว เท่าที่สังเกตการณ์การเล่นเพลงก็ต้องขึ้นอยู่กับองค์ที่ลงด้วยว่าต้องการจะฟังเพลงอะไร หากเล่นแล้วองค์ที่ลงไม่พอใจก็ต้องเปลี่ยนเพลง ในจุดนี้ก็ทำให้เห็นความสามารถของนักดนตรีว่า เป็นคนที่มีความชำนาญในจังหวะดนตรีมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะด้านการประดิษฐ์เนื้อร้องและท่วงทำนอง หรือในบางกรณีก็นักดนตรีจะต้องแก้สถานการณ์ให้ได้ เช่น กรณีผู้ป่วยรายหนึ่งที่ญาติของผู้ป่วยซึ่งเป็นอดีตนักมวยและเสียชีวิตลักษณะ “ตายโหง” มาเข้าประทับร่าง นักดนตรีก็ต้องเล่นเพลงที่ใช้ในการชกมวยเขาจึงจะ

พอใจและยอมออกไปโดยจะไม่เบียดเบียนผู้ป่วยอีก ซึ่งหากเป็นดนตรีที่ใช้ในเวทีมวยจะต้องเน้นเสียงปี่เป็นสำคัญ นักดนตรีก็ต้องเตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา และต้องสามารถเล่นเพลงได้อย่างหลากหลายและทันที

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า ส่วนใหญ่นักดนตรีที่เล่นในพิธีกรรมการโจลมะม็วดเป็นทำนองเพลงพื้นบ้านเขมร ซึ่งผู้ที่สนใจศึกษาท่วงทำนองเพลงแบบเขมรสามารถศึกษาได้จากพิธีกรรมนี้ นับตั้งแต่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีว่ามีชนิดใดบ้าง ซึ่งหากเป็นแบบครบชุดก็จะมีโทน ตะโพน ซออู้ขนาดกลาง ปี่อ้อ เลา ปี่ชลัย 1คน ฉิ่ง 1 คู่ และ กรับ 1 คู่ ถ้าเป็นวงเล็กมีเพียงกลอง 2 ใบ ซออู้ 1 คัน และคนตีกลองมักทำหน้าที่ร้องด้วย หากสอบถามเพิ่มเติมก็จะได้ความรู้อีกว่า ดนตรีสมัยก่อนมีเพียงแค่กลอง ฆ้อง คนเจรียง (คนร้อง)อย่างละคนเท่านั้น นอกจากนี้ยังทราบว่าแถบจังหวัดสุรินทร์มีการใช้ซอ(ตรัว) ปี่อ้อ เข้ามาประสมวง และได้นำแคนในวัฒนธรรมของชาวอีสานตอนบนมาใช้ด้วยจึงเกิดการผสมผสาน แต่บทเพลงที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นทำนองดั้งเดิมในวัฒนธรรมเขมรแถบอีสานใต้เป็นสำคัญ ส่วนในเรื่อง ทำนองและจังหวะดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เช่น ทำนองและจังหวะไหว้ครูดนตรีจะใช้ทำนอง “ซแร็ยซเติว” บรรเลง ทำนองและจังหวะไหว้ครูผู้เข้ามะม็วดเรียกว่า “โจลมะม็วด” ใช้ทำนองเพลง “เพลียง” บรรเลงทำนอง และจังหวะออกรำตามลีลาของแม่ครู มักใช้เพลง “บันแซร” บรรเลง ทำนองและจังหวะรำดาบใช้ทำนองเพลง “กาบเป” บรรเลงทำนองและจังหวะรำที่เป็นรูปแบบ ใช้ทำนองเพลง “เซียม มลบโดง อันซอง ซแนญนูบ” บรรเลงทำนองและจังหวะเบ็ดเตล็ดประกอบท่ารำของมะม็วด ใช้ทำนองเพลง “ตัมเรีย ทม็วนพลุ ตระเทาะทม็วลแพล” และจบด้วยจังหวะ “ซาปดาน” คือจบพิธี ซึ่งเครื่องดนตรีและท่วงทำนองเพลงเหล่านี้นับเป็นความรู้นอกตำราที่คุณค่าแก่ผู้สนใจศึกษาได้อย่างอเนกอนันต์

ภาพนักดนตรีที่บรรเลงเพลงขณะประกอบพิธีกรรม “การโจลมะม็วด”

2.4.2 ในด้านนามธรรม ในด้านนามธรรมพบว่า พิธีกรรมการโจลมะม็วดได้สอนให้คนในชุมชนได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรม และนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ประการคือ***ประการแรก*** พิธีกรรมก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะประพฤติตนอยู่ในครรลองที่ถูกต้องเหมาะสม ***ประการที่2*** พิธีกรรมสอนให้คนในชุมชนแสดงความกตัญญูต่อบุพการีและบรรพบุรุษ หากคนในชุมชนมีความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีหรือญาติผู้ใหญ่ที่ตนนับถือ เมื่อคนในครอบครัวประสบความลำบาก เจ็บไข้ได้ป่วย เราในฐานะลูกหรือหลานจะต้องรีบกลับมาช่วยกันแก้ไข บางครั้งอาจจะไม่จำเป็นต้องรอให้มีการประกอบพิธีกรรมก็ได้ เราสามารถมาให้กำลังใจคนที่ไม่สบายกาย ไม่สบายใจได้ทุกเมื่อ เพราะกำลังใจจากคนในครอบครัว ถือเป็นยารักษาโรคขนานดีที่สุดที่สามารถรักษาอาการป่วยทางใจได้ ***ประการสุดท้าย*** พิธีกรรมสอนให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะเสียสละและแสดงน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน การเสียสละถือเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้งานสำคัญหลายอย่างสำเร็จลุล่วงไปได้

2.5 บทบาทหน้าที่เป็นเครื่องให้ความเพลิดเพลินความสนุกสนานแก่คนในชุมชน

หากกล่าวถึงพิธีกรรมการโจลมะม็วด คงไม่มีใครสามารถปฏิเสธความสนุกสนานเพลิดเพลินได้ สังเกตได้จากก่อนเริ่มพิธีกรรมชาวบ้านที่มาร่วมงานนั้นจะช่วยกันเตรียมอาหารทั้งคาวหวานสำหรับเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมงาน รวมทั้งอาหารที่ใช้สำหรับถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์(เช่น ครูกำเนิด ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตาประจำหมู่บ้าน เป็นต้น) ที่ตนนับถือ ในขณะร่วมกันจัดสถานที่ จัดปะรำพิธี ผู้วิจัยสังเกตว่าชาวบ้านพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน ต่างยิ้มแย้มและมีความสุข ส่วนผู้สูงอายุซึ่งหลายคนก็อยู่คนละคุ้มบ้าน นานครั้งจึงจะมีโอกาสได้มาพบกัน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมการโจลมะม็วด จึงถือเป็นโอกาสที่ทุกท่านจะได้มีโอกาสมารวมตัวกันและมาให้กำลังใจผู้ป่วยด้วยกัน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ตลอดช่วงของการประกอบพิธีจะไม่ขาดเสียงเพลง(เพราะการโจลมะม็วด เป็นวิธีการรักษาโรคโดยใช้ดนตรีประกอบ) ดังนั้นเมื่อมีเสียงเพลงดังขึ้น ชาวบ้านก็จะลุกขึ้นมารำ บางคนก็รำโดยไม่รู้ตัว (จากการสอบถามได้คำตอบว่า คนๆ นั้นอาจมีองค์ลง และองค์นั้นๆ อยากจะร่ายรำก็จะลุกขึ้นรำโดยที่เจ้าตัวไม่รู้ตัว) แต่สำหรับญาติของผู้ป่วย หรือชาวบ้านบางคนก็อาจจะต้องลุกขึ้นรำเพราะองค์ที่ลงมาประทับร่างแม่มะม็วดอยากให้ลุกรำด้วยกันเช่น ตอนที่มีการประกอบพิธีกรรมรักษาให้ผู้ป่วยรายหนึ่ง ปรากฏว่ามีกุมารทองลงมาประทับร่าง และประสงค์ให้พ่อแม่ (หมายถึงลูกสาวและลูกเขยของผู้ป่วย) ลุกขึ้นรำเป็นเพื่อน นางวรรณภาและนายไสว ระยาย้อย ผู้เป็นลูกสาวและลูกเขยของผู้ป่วยจึงต้องลุกขึ้นรำ ส่วนชาวบ้านคนอื่นก็สามารถลุกขึ้นรำด้วยได้ หากมีจังหวะหรือดนตรีที่ตนเองชอบ บางจังหวะบางท่วงทำนอง ชาวบ้านลุกรำร่วมกันทั้งงาน เป็นเหตุให้พิธีกรรมมีความสนุกสนาน จากการสัมภาษณ์ทราบว่า ผู้ป่วยบางคนพอได้ยินเสียงเพลงจากที่เดินไม่ได้ แขนขาอ่อนแรงมาเป็นเดือนก็ลุกขึ้นรำกับทุกคนได้อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งนั่นเป็นสัญญาณบอกให้ญาติทราบว่า ได้ทำให้สิ่งที่เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดความพึงพอใจ และยอมให้คนป่วยกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างเดิมอีกครั้ง

ภาพการร่ายรำร่วมกันของญาติผู้ป่วยและชาวบ้านขณะที่มีการประกอบพิธีกรรม “การโจลมะม็วด”

การได้ร่ายรำร่วมกัน ถือเป็นเครื่องให้ความบันเทิง และความเพลิดเพลินแก่ชาวบ้านประการหนึ่ง ช่วยให้ชาวบ้านรู้สึกผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงาน

รวมทั้งได้ผ่อนคลายความตึงเครียดต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันด้วย จึงนับว่าพิธีกรรมการโจลมะม็วด เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของชาวบ้านที่ช่วยให้ตนเองเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินร่วมกันกับผู้อื่น จากตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ชาวบ้านบางคนจะเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นคนขี้อายมาก ไม่เคยร้องหรือร่ายรำที่ใดมาก่อน แต่เมื่อมาร่วมในพิธีเมื่อมีคนบอกว่า ลุกรำด้วยกันเพื่อให้องค์พอใจจะได้ช่วยยกโทษให้คนป่วย คนป่วยจะได้หายเร็วๆ คนๆ นั้นก็จะลุกขึ้นรำ อาจจะดูเหนียมอายในช่วงแรกและเมื่อเวลาผ่านไปสักพักก็จะลืมความอายเปลี่ยนเป็นร่วมร่ายรำกับชาวบ้านคนอื่นๆ อย่างมีความสุข

2.6 บทบาทหน้าที่ในการสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นของตน

ศิราพร ณ ถลาง(2548 : 322) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้านว่า ในสังคม ประเพณี พิธีกรรมเป็นเรื่องของกลุ่มชน พิธีกรรมเป็นการ “รวมพลัง” ของคนในสังคม การประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกมั่นคงอบอุ่น พิธีกรรมช่วยสร้างความรู้สึก “ความเป็นพวกเดียวกัน” ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นกลไกในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชน

พิธีกรรมการโจลมะม็วด นับเป็นพิธีกรรมที่สร้างความรู้สึกถึง “ความเป็นพวกเดียวกัน” ของคนในชุมชนเขมรได้ เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึง การรวมพลังของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ที่กล่าวเช่นนี้เพราะ รูปแบบการจัดพิธีกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นและมีแต่เฉพาะในชุมชนที่เป็นชุมชนของคนไทยเชื้อสายเขมรเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมดังกล่าวสามารถสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นได้ นับตั้งขั้นตอนการประกอบพิธี รูปแบบพิธีกรรม รวมไปถึงการนำดนตรี และท่วงทำนองเพลงมาขับร้องประกอบพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ จากที่กล่าวทำให้เห็นว่า นอกจากพิธีกรรมการโจลมะม็วดจะใช้ในการบำบัดรักษาคนป่วยแล้ว ยังช่วยในการขอพรเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ช่วยปกป้องคุ้มครองคนในครอบครัวและ

ชาวบ้านมีความสุข ปราศจากภยันตรายมาเบียดเบียน เนื่องจากการโจลมะม็วดมีเฉพาะในชุมชนคนไทยเชื้อสายเขมรเท่านั้น ชาวบ้านจึงรักหวงแหนพิธีกรรมของตนเองและต้องการเก็บรักษาให้คงอยู่ตลอดไป จากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ทำให้ทราบว่าคนในหมู่บ้านปรือเกียนค่อนข้างภาคภูมิใจที่ชุมชนของตนยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้ และยังคงอยู่อย่างยาวนานจนถึงทุกวันนี้ และทราบว่าคนในชุมชนจะช่วยกันทำให้พิธีกรรมยังคงดำรงอยู่อย่างมั่นคงต่อไปอยู่เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจแก่ชาวบ้าน ทั้งในยามที่ต้องการให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล หรือในยามที่ไม่สามารถหาทางออกให้แก่ปัญหาที่เกิดจากการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุได้ อาจเพราะการตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของพิธีกรรมดังกล่าว คนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์จึงได้พยายามปลูกฝังกันมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะการจัดให้มีการบูชาประจำปีในช่วงเดือน 3 ถือเป็นการประกอบพิธีที่ยิ่งใหญ่อีกพิธีหนึ่งของจังหวัด ซึ่งการจัดในช่วงเดือนดังกล่าวไม่ได้จัดขึ้นเพื่อการรักษาแต่เป็นการจัดเพื่อบูชาเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองคนสุรินทร์ ซึ่งมีการประกอบพิธีมาตั้งแต่สมัยโบราณมาถึงปัจจุบัน จึงนับว่าพิธีกรรมการโจลมะม็วดได้แสดงบทบาทหน้าที่ในด้านการสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีช่วยสืบสานวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนให้คงอยู่ต่อไป

บทส่งท้าย

ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ที่มีญาติพี่น้องเจ็บป่วยก็จะจัดพิธีเล่นมะม็วดขึ้น เพราะเป็นภูมิปัญญาในการรักษาทางจิตและกายที่เกี่ยวเนื่องกับเสียงดนตรี การร่ายรำอย่างสนุกสนานยาวนานต่อเนื่องหลายชั่วโมง จึงอาจทำให้ผู้ป่วยคลายเครียด คลายทุกข์ และหายจากโรคร้ายบางชนิดได้ นอกจากนี้ คนในชุมชนเขมรที่ยังคงประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก จึงยังคงเชื่อถือประเพณีต่างๆ

และเชื่อเรื่องฝนฟ้า จึงได้ประกอบพิธีกรรมการโจลมะม็วดขึ้นเพื่อขอฝนในช่วงเข้าสู่ฤดูการทำนา บางครอบครัวเชื่อถือบรรพบุรุษ เชื่อว่ามนุษย์เกิดมามีครูกำเนิดติดตัว จะทำ **จวมกรู** เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนครูกำเนิดไว้ประจำบ้าน เมื่อเกิดความทุกข์ขึ้นในบ้านก็มักจะสันนิษฐานว่าครูกำเนิดเป็นสาเหตุ จึงต้องโจลมะม็วดให้ครูกำเนิดได้สนุกสนานไม่มารบกวนสมาชิกในครอบครัว ความเชื่อและศรัทธาในพิธีกรรมอย่างเหนียวแน่นจึงทำให้คงอยู่มาได้อย่างยาวนาน จึงอาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมการโจลมะม็วดเป็นมรดกที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและควรค่าที่ลูกหลานจะอนุรักษ์กันต่อไป เพราะตราบใดที่พิธีกรรมการโจลมะม็วดยังคงอยู่ได้ ก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อและความศรัทธาในวัฒนธรรมของตนอย่างเหนียวแน่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พิธีกรรมนี้ยังคงมีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชน ทั้งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ เป็นตัวกำหนดและควบคุมสังคม เป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันของลูกหลาน เป็นแหล่งรวมความสามัคคีกันของคนในหมู่บ้าน ให้การศึกษา เป็นเครื่องให้ความเพลิดเพลินความสนุกสนานกับคนในชุมชน และช่วยสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นของตน จึงสมควรที่คนรุ่นหลังจะได้ร่วมกันธำรงรักษ์พิธีกรรมอันเป็นอัตลักษณ์และเป็นภูมิปัญญาของชุมชนให้ดำรงอยู่ตลอดไป อีกทั้งต้องร่วมกันเผยแพร่ข้อมูลคติความเชื่อ และพิธีกรรมนี้ให้เป็นที่รู้จักในสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กิ่งแก้ว อัตถากร. **คติชนวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520.

ขนิษฐา จิตชินะกุล. **คติชนวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2545.

จิรวรรณ บัวเผียน. **ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิของชาวบ้านอำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี.** ปริญญานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, 2538.

เจือ สตะเวทิน. **คติชาวบ้านไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สิทธิสารการพิมพ์, 2517.

ดนัย ไชยโยธา. **ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส พริ้นติ้ง เฮาส์, 2538.

ผ่องพรรณ มณีรัตน์. **มนุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. **เอกสารประกอบการสอนวิชาคติชนวิทยา.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก, 2549.

ภิญโญ จิตธรรม. **ความเชื่อ.** สงขลา : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, 2522.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2536.

รามคำแหง, มหาวิทยาลัย. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และ นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. **การเข้าทรงและร่างทรงความเชื่อพิธีกรรมและบทบาทที่มีต่อสังคม.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2533.

ศิราพร ฐิตะฐาน. “แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม” **ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วยที่ 1-7.** หน้า 7-15. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

ศิราพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

สุริยา สมุทคุปติ์. **ทรงเจ้าเข้าผี : วาทกรรมของลัทธิพิธี และวิกฤติการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2539.

สุทธิรักษ์ อำพันวงศ์. **พระภูมิเจ้าที่.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2522.

สุนีย์ เลี่ยวเพ็ญวงษ์. **คติชนวิทยา.** ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.

สัมภาษณ์

กิตติศักดิ์ ขาวดี. **สัมภาษณ์,** 21 ตุลาคม 2548.

คูณ ถาพรผาด , **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม, 2550.

เคลียง ดวงเดียว, **สัมภาษณ์**, 18 มกราคม 2550.

จันทรา เรืองสวัสดิ์, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2550

ชาตรี เกิดเหมาะ, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2550

ตม เหลือดี **สัมภาษณ์**, 18 เมษายน 2548.

บัวทอง ปีนะกาโส, **สัมภาษณ์**, 15 กุมภาพันธ์ 2550.

ประทีป ขาวดี, **สัมภาษณ์,** 20 ธันวาคม 2548.

ปลด สุใต้ทอน , **สัมภาษณ์**, 10 ตุลาคม 2549.

โพย เหลือดี, **สัมภาษณ์**, 8 สิงหาคม 2549.

เยียด บุญสม, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2550.

วรรณภา ระยาย้อย, **สัมภาษณ์**, 10 ตุลาคม 2548.

สุคนธ์ ฉายกล้า, **สัมภาษณ์**, 12 ตุลาคม 2548.

ไส กงทอง, **สัมภาษณ์,** 18 ตุลาคม 2548.

ไสว ระยาย้อย, **สัมภาษณ์**, 10 ตุลาคม 2548.
อรุณี นาคชาติ, **สัมภาษณ์**, 19 ตุลาคม 2548.